



ISSN 2080-1807

Edyta Kosik

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej

Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: edytka444@gmail.com

Bibliograf detektywem, czyli o tym, że praca nad bibliografią może być ciekawa i intrygująca

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2017.012>

STRESZCZENIE: Recenzja publikacji Ewy Dombek *Potyczki bibliografa czyli bibliografia od kuchni* (Warszawa 2015) opisującej zagadnienia związane z pracą nad bibliografią na przykładzie *Bibliografii polskiej 1901–1939*. Zauważono, że jej autorka przytacza problemy, jakie mogą pojawić się podczas opracowywania bibliografii (ustalanie prawidłowego nazwiska lub pseudonimu autora, trudności, jakich dostarcza praca nad odbitkami, nadbitkami, jednodniówkami czy też seriami). Zwrócono także uwagę na przytaczanie w recenzowanej książce biografów niektórych autorów dzieł zarejestrowanych w *Bibliografii polskiej* oraz przykładów żartów bibliograficznych. W tekście zaznaczono, że recenzowana publikacja pokazuje pracę bibliografa jako ciekawą i intrygującą.

SŁOWA KLUCZOWE: bibliografia; opracowywanie; problemy.

Bibliografia, jak można przeczytać we *Wstępie* do pracy Ewy Dombek *Potyczki bibliografa czyli bibliografia od kuchni* (Warszawa 2015)¹, nie jest dziedziną wiedzy lubianą przez bibliotekarzy. Uważana jest jedynie

¹ E. Dombek, *Potyczki bibliografa czyli bibliografia od kuchni*, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2015, 164 s., ISBN 978-83-64203-49-7.

za uszeregowany spis książek, nad którym praca jest czynnością nudną i żmudną. Dla przeciętnego użytkownika równa się natomiast przypisom bibliograficznym i bibliografii załącznikowej². Publikacja E. Dombek ma zadać kłam takim opiniom i ukazać pracę bibliografa jako fascynującą i pełną tajemnic, dającą wiele satysfakcji, a samego bibliografa jako delektywa tropiącego zagadki.

Pozycja *Potyczki bibliografa...* ukazała się nakładem Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w serii „Biblioteczka «Poradnika Bibliotekarza»”. Liczy 164 strony i podzielona jest na pięć rozdziałów według rodzaju trudności i ciekawych aspektów, z jakimi może się spotkać bibliograf podczas swojej pracy. A została ona pokazana na przykładzie prac nad *Bibliografią polską 1901–1939. T. 1–* (Wrocław 1986–). W publikacji autorka zawarła osobiste i subiektywne refleksje nad opracowywaniem tej bibliografii. Teksty zamieszczone w publikacji ukazywały się od czerwca 2012 r. na łamach „Bibliotekarza” pod wspólnym tytułem *Bibliografia od kuchni... czyli potyczki bibliografa*. Teraz zostały opracowane na nowo i zyskały nową formę³.

We *Wstępie* do publikacji autorka zwróciła uwagę na cechy odróżniające bibliografię od katalogu bibliotecznego. Zawarła tu także refleksję nad trudnościami wynikającymi z wprowadzania opisów starszych zbiorów do nowych baz danych. Scharakteryzowała również kartotekę Zakładu Bibliografii Polskiej funkcjonującego w ramach Biblioteki Narodowej w Warszawie. Wyjaśniła ponadto, na czym polega specyfika pracy bibliografa.

Pierwszy rozdział publikacji nosi tytuł *Zagadki – o ludziach i ich talentach* i zbiera teksty opisujące trudności związane z poszukiwaniami genealogicznymi, bibliograficznymi autorów dzieł zamieszczonych w *Bibliografii polskiej 1901–1939*. Przybliżone w nim zostały także życiorysy niektórych zarejestrowanych w bibliografii autorów. Pierwszy tekst *Pseudonim Zamenhofs* skupia się na trudnościach, jakich dostarczało odnalezienie właściwego pseudonimu Ludwika Zamenhofs. Ukazana została droga, jaką musiały przejść osoby pracujące nad bibliografią, by ustalić prawdziwy pseudonim. Wyjaśniono, jakie źródła pomagały w tych poszukiwaniach. Pojawiła się tu także refleksja, że weryfikacja danych biblio-

² J. Chruścińska, *Słów kilka od redaktora*, [w:] E. Dombek, dz. cyt., s. 7.

³ *Od autora*, [w:] E. Dombek, dz. cyt., s. 9–10.

graficznych jest jednocześnie najciekawszym i najtrudniejszym aspektem pracy bibliografa. Tekst drugi *Leonia Grabska (1883–1960)* ukazuje prace nad ustaleniem prawidłowego nazwiska oraz tytułu wymienionej w tytule tekstu autorki. Zwrócono uwagę, że źródła podawały różne wersje nazwiska, a trudność stanowił także brak informacji o autorce w opracowaniach z historii literatury polskiej. Poszukiwano więc w innych źródłach, np. *Herbarzu polskim* Adama Bonieckiego wydawanym w Warszawie w latach 1899–1913 czy słowniku bibliograficznym *Ziemiańskie polscy XX wieku* pod redakcją Antoniego Arkuszewskiego (cz. 1–6), Stanisławy Ciepłowskiej (cz. 7–8) i Tadeusza Epsteina (cz. 9–11), wydawanym przez oficynę DiG w latach 1999–2016. Wyjaśniono, przy pomocy jakiego źródła osoby opracowujące bibliografię dotarły do właściwego nazwiska i tytułu szlacheckiego autorki. Tekst *Perełki bibliograficzne – nieznany poeta* wyjaśnia sposoby postępowania w przypadku ustalania danych autorów o tych samych nazwiskach, a nawet imionach zarejestrowanych w bibliografii. Tekst *Pasje i talenty* zwraca uwagę, że praca nad bibliografią daje możliwość poznania losów ciekawych osób żyjących w przeszłości. Wyjaśniono, w jaki sposób bibliografowie docierają do życiorysów tych ludzi oraz przytoczono kilka takich sylwetek (Jana Fethke, dr Władysława Filewicza, ks. Walentego Gadowskiego i in.). Ostatni tekst w tej części – *Koligacje rodzinne i „trudni” Polacy* – opisuje powiązania rodzinne niektórych autorów dzieł rejestrowanych w *Bibliografii Polskiej 1901–1939*. Zwraca także uwagę na trudności, jakich dostarczają polsko brzmiące nazwiska rejestrowane w bibliografii, oraz zaznacza, że praca nad nimi wymaga od bibliografa przynajmniej minimum wiedzy i świadomości historycznej. Zauważono także, że problem stanowi ustalenie, czy autor był Polakiem lub czy był z Polską związany. Opisano, jak postępować z tego typu autorami zagranicznymi oraz co może decydować o umieszczeniu takiego autora w bibliografii lub nie.

W rozdziale drugim publikacji *Przymrużmy oko* zebrano teksty zawierające przykłady żartów i zabaw w *Bibliografii polskiej 1901–1939*. Pierwszy tekst *Czytając Bibliografię polską... śladami Tuwima* nawiązuje do felietonów poety ukazujących się w latach 1949–1953 na łamach czasopisma „Problemy”, w których tropił on żarty bibliofilskie. Szczegółowo omówiono felieton, w którym Tuwim skupił się na dziwnych tytułach dzieł naukowych. Biorąc przykład z poety, autorka publikacji sama przytoczyła tytuły intrygujące, absurdalne czy skomplikowane dla laików odnotowane



w *Bibliografii polskiej 1901–1939*. Tekst *Bibliografia i żarty raz jeszcze* przytacza przykłady figli bibliograficznych, polegających na tworzeniu nieprawdziwych bibliografii. Przedstawiono m.in. przykład 13 numeru „Przewodnika Bibliograficznego” z roku 1925, powstałego pod redakcją Kazimierza Piekarskiego, który był całkowicie wymyślony. Przedstawiono przykłady fikcyjnych opisów. Zwrócono także uwagę, że takie fałszywe źródła bibliograficzne także nastęrczają trudności w pracy bibliografa.

Rozdział trzeci *Szczególne wydawnictwa* skupia się na pracy bibliografa z odbitkami i nadbitkami oraz z jednodniówkami. Tekst *Odbitki i nadbitki – o bibliografii troszkę poważniej* wyjaśnia, czym jest odbitka i nadbitka oraz czym obie te formy dokumentów się różnią. Zwrócono uwagę, że w dzisiejszych czasach bibliotekarzom trudno jest odróżnić nadbitkę od odbitki. Autorka przyznała także, że podczas selekcji dokumentów przeznaczonych do rejestracji w *Bibliografii polskiej 1901–1939* zdecydowano jednak o umieszczeniu w niej odbitek i nadbitek. Następnie przytoczyła przykłady tych dokumentów w *Bibliografii*. Tekst *Jednodniówki* charakteryzuje ten typ dokumentów, a także przytacza definicje i omawia cechy charakterystyczne jednodniówek. W artykule autorka zwróciła uwagę na fakt, że jednodniówki poprzez swoją specyfikę sprawiają problemy bibliotekarzom i w wielu przypadkach trafiają do różnych działów w bibliotekach. Zauważyła także, że *Bibliografia polska 1901–1939* rejestruje jednodniówki, a opracowujący ją bibliografowie podjęli próbę umieszczenia tego typu dokumentów w jednym dziale. Następnie zaprezentowano przykłady jednodniówek, jakie rejestruje *Bibliografia* wraz z ich reprodukcjami. Wyjaśniono także sposoby opracowywania jednodniówek uwzględniające ich charakter i specyfikę. Teksty *Z jednodniówek (1) – Dąbrowska, Kasprowicz, Tuwim...* oraz *Z jednodniówek (2) znani – nieznan – zapomniani* przytaczają przykłady takich wydawnictw, których autorami byli znani artyści, literaci czy też osoby mniej znane. W przypadku tych ostatnich autorów załączono ich krótkie biogramy.

Rozdział czwarty nosi tytuł *O seriach* i skupia się na trudnościach związanych z opracowywaniem cykli wydawniczych. Pierwszy tekst *Kłopoty z seriami* przedstawia właśnie problemy, jakie może napotkać bibliograf opracowujący tego typu wydawnictwa. Zaprezentowano kilka serii z *Bibliografii polskiej 1901–1939*, które przysporzyły redaktorom bibliografii trudności. Zwrócono także uwagę, jak na prace nad bibliogra-

fią wpływają błędy drukarza czy wydawcy i wymieniono źródła, z jakich należy skorzystać, by uzupełnić wybrakowane lub błędne opisy bibliograficzne. Tekst „*Samouczek Techniczny*” – cieszyńska seria wydawnicza Brunona Kotuli charakteryzuje wymieniony cykl. Przytoczone zostały przykłady tomików, które ukazały się w niniejszej serii, przybliżono także sylwetki autorów w niej publikujących. Tekst uzupełniono reprodukcjami przykładowych okładek pozycji należących do serii.

Piąty rozdział publikacji nosi tytuł *Zamyślenia i nostalgia*. Pierwszy tekst tego rozdziału *Na pograniczach* porusza zagadnienia związane z włączaniem do bibliografii dzieł, których pochodzenie autorów jest niepewne, co szczególnie ma miejsce na pograniczach kraju i styku kilku kultur. Autorka zaznaczyła, że w *Bibliografii polskiej 1901–1939* przyjęto założenie, że w przypadku prac wydanych w granicach Rzeczypospolitej do końca 1939 r. będą one rejestrowane bez względu na język wydania. Zauważono także, że w przypadku publikacji ze Śląska czy Pomorza Zachodniego pojawia się problem z określeniem właściwie brzmiącego nazwiska autora rejestrowanych dokumentów, podano także przykłady autorów, których nazwiska wzbudzały takie wątpliwości. Autorka wyjaśniła, jakie konsekwencje niesie za sobą uznanie autora za Polaka. Kolejny tekst *O bibliografii, cenzurze i wolności... słowa* zwraca uwagę na pojęcie cenzury i znajomość tego zagadnienia wśród młodych ludzi. Wyjaśniono także, jaki wpływ na prace nad *Bibliografią polską 1901–1939* miała cenzura występująca w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W dalszej części tekstu autorka zawarła swoje refleksje nad wolnością słowa we współczesnym świecie. Przytoczone zostały także przykłady dotyczące ograniczeń i prawa do rozpowszechniania publikacji z lat 1901–1939. Tekst *Łabędzi śpiew... czy potrzebna jeszcze bibliografia retrospektywna* skupia się głównie nad sensem tworzenia tego typu spisów we współczesnym świecie. Próbuje odpowiedzieć na pytanie, czy w czasach, w których cenione są coraz szersze możliwości dostępu do tekstu, bibliografia jest jeszcze potrzebna użytkownikom. Ostatni tekst *Glossy i pożegnanie potyczek bibliografa* wyjaśnia zagadnienia związane z dopiskami czytelnika robionymi na marginesach publikacji i podaje kilka ich przykładów.

W ostatniej części pracy zatytułowanej *Zamiast zakończenia* autorka jako komentarz do poprzednich rozdziałów i swoiste podsumowanie zamieściła wiersz Juliana Tuwima *Zakochany bibliofil* oraz „prawie-opowiadanie” *Pamiętka sprzed 100 lat*. Publikację uzupełnia indeks osobowy.



Publikacja *Potyczki bibliografa...* w niebanalny sposób ukazuje, że praca bibliografa może być zajęciem ciekawym (w szczególności dla bibliofilów), a poszukiwania bibliograficzne mogą być bardzo intrygujące. Bibliografa zaś przedstawia jako detektywa tropiącego zagadki. Zagadnienia związane z opracowywaniem bibliografii zostały przedstawione w sposób przystępny i wzbudzający zainteresowanie. Dzięki publikacji czytelnik ma możliwość odkrycia wielu ciekawostek i poznania kulisów powstawania *Bibliografii polskiej 1901–1939*.

Bibliografia

Bibliografia polska 1901–1939. T. 1–, Wrocław 1986–.

Dombek Ewa, *Potyczki bibliografa czyli bibliografia od kuchni*, Warszawa 2015.

A Bibliographer Like a Detective – Work on a Bibliography Can Be Interesting and Intriguing

ABSTRACT: A review of a publication by Ewa Dombek *Potyczki bibliografa czyli bibliografia od kuchni* (Warsaw 2015) that describes problems related to the work on a bibliography. The publication cites the Polish Bibliography from 1901 to 1939. The author describes problems that may arise during the development of the bibliography (establishing a correct name or pseudonym for an author, difficulties experienced while working on prints, off-prints, ephemerals, series etc.). The article draws attention to the fact of quoting biographies of some authors of works registered in the Polish Bibliography and also includes examples of bibliographic jokes in the reviewed book. The reviewed publication pictures the work of a bibliographer as interesting and intriguing.

KEYWORDS: bibliography, elaboration, issues.